

9. Пилоян Р.А. Мотивация спортивной деятельности: /Пилоян Р.А. — М.: Физкультура и спорт, 1984. —108 с.
10. Коломейцев Ю.А. Социальная психология спорта: учеб.– метод.пособие/ Ю.А. Коломейцев. — Мн.:БГПУ, 2004.—292с.

У спорті вищих досягнень характеристики особистості, що самоактуалізується, можуть забезпечити нескінченну і самодостатню мотивацію в досягненні професійних вершин. У проведеному дослідженні аналізується прагнення до самоактуалізації спортсменів високого класу як основний мотив професійної діяльності у спорті вищих досягнень.

Ключові слова: самоактуалізація; мотивація; спорт вищих досягнень.

In the sphere of highest achievements sports the characteristics of self-actualizing personality can provide endless and self-sufficient motivation in achievement of professional heights. The author of the article examines high-class athletes' aspiration for self-actualization as the main motive of their professional career.

Keywords: self-actualization, motivation, professional sport.

Свето́ва О.О.- кандидат педагогічних наук доцент кафедри фізичного виховання і спорту Донецького національного університету (м. Донецьк, Україна)

Нестерова О.Р.- здобувач кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В.В. Червонецький

УДК 378.034+378.036

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАДБАНЬ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОЇ КУЛЬТУРИ

Н.В. Сергєєва

Стаття присвячена питанням використання традицій народної культури в морально-естетичному вихованні молоді. Зазначена необхідність пізнання та розуміння величі народно-традиційної культури, її одвічного гуманізму, самобутньої краси задля вдосконалення думок, вчинків та забезпечення душевної рівноваги.

Ключові слова: традиції, культура, народна педагогіка, архетип, виховання.

Перехід до нової і значно ефективнішої освітньої стратегії в українському суспільстві залежить від цілого ряду обставин політичного, економічного характеру, але в не меншій мірі цей перехід залежить від опанування сучасних виховних технологій, які можуть при їх широкому впровадженні в практичну діяльність істотно підвищити загальний морально-естетичний потенціал особи, її активну і відповідальну участь у сучасному соціально-культурному житті.

Науково-теоретичні основи використання традицій народної культури в навчально-виховний процес досліджуються С.Г. Карпенчуком, В.С. Кукушиним, А. Кураєвим, В.С. Ларцевим, С.П. Павлюком, Є.А. Ямбургом та ін.

Мета статті - розглянути можливості виростання традицій народної культури як засобу морально-естетичного виховання молоді.

Ми вважаємо, що молоді необхідно пізнати й розуміти велич нашої народно-традиційної культури, її одвічний гуманізм, доброзичливість, самобутню красу та велич, щоб врівноважити свої думки, вчинки, та спрямувати їх на утвердження української державності, забезпечення душевного затишку усім, хто живе поряд. А тому слід розуміти особливості української душі, оскільки в неї заховані невичерпні джерела морально-естетичної творчої енергії.

Перспективи становлення особи значною мірою визначаються специфічними соціокультурними умовами, сформованими століттями історичного розвитку. Серед фундаментальних умов заслуговує на першочергову увагу такий значущий чинник, як менталітет.

Врахування особливостей українського менталітету потрібно для того, щоб в процесі морально-естетичного становлення особи не втратити визначальні її характерні риси.

М. Павлівський вважає, що унікальність України робить принципово неможливим будь-який "імпорт моделей". Особливості і ознаки української нації, властиві тільки для України природні ресурси і географічне положення, самодостатність нації обумовлюють для України тільки українську модель розвитку, не європейську, не американську або японську, а тільки українську. Тому ті політичні діячі, які виступають за європейську або американську модель розвитку, зраджують українській національній ідеї [1, 28].

Коллективний досвід кожного народу в первісних формах, або етнічні архетипи, переходять до майбутніх поколінь, залишаючись на рівні

несвідомого і виявляючись у індивідуальній свідомості. Етнічні архетипи українців впливають на думку, почуття, символіку, релігійні уявлення.

Серед архетипів українського народу перше місце посідає *архетип доброї матері*. Апогеєм його вербалізації є Божа Мати, Богородиця, яка особливо шанується серед українців. У колядках народ прославляє Божого Сина, що «народився з Діви Марії, Непорочної Лелії, на спасіння нам».

Одним з різновидів вербалізації архетипу доброї матері є матір-природа (добра земля), що переноситься на рідну землю взагалі «неньку Україну». Про релігійний характер архетипу доброї рідної землі яскраво свідчать думи, де поряд вживаються слова «край веселий і мир хрещений» («мир християнський»). Землю називають праведною і Божою, все, що вона дає, треба шанувати як дар Божий. Свято землі триває від Введення (4.12) до Благовіщення (7.04), тоді Бог благословляє її, тому землі треба дати спокій. Поратись на ній можна лише тоді, коли вона пробудиться на Благовіщення. У колядках українці просять Бога глянути на їхню землю, на Україну, а щедрівки нерідко прославляють хліборобську працю на рідній землі. Народ вірить, що матиме врожай, бо згідно з колядкою сам Бог ходить за плугом, апостоли помагають орати, а Мати Божа носить їсти плугарям.

Також у колядках і щедрівках згаданий архетип втілюється в образі української господині. О. Воропай з цього приводу пише, що господиня в колядках і щедрівках – це уособлення тихого і мирного родинного життя; вона гарна, спокійна і найкраща в світі жінка, дає всьому лад і сама виконує деякі роботи: пряде нитки, шиє для чоловіка сорочку, вишиває ризи, білить, будить челядь і виряджає її до роботи.

Архетип української доброї матері, Матері-Батьківщини виявляється і в національній символіці, насамперед кольорах національного прапора. Поєднання жовтого і синього кольорів є логічним для наших предків, позаяк ці кольори символізували основні стихії: воду і сонце, небо і ниву з золотою пшеницею.

Трійця як етнічний архетип українця бачиться віруючими православної церкви в образах Бога Отця, Бога Сина Ісуса Христа і Святого Духа. Ідея трійці проходить через церковні та народні обряди, зустрічається в колядках і щедрівках. Аби віддати поклін Ісусові, до вертепу приходять волхви і приносять три дари (ладан, миро, золото). У колядках з яскраво вираженим національним колоритом згадуються три свята, які приходять у гості (Різдво, Василя, Водохрещення). Нерідко в колядках оспівуються три образи (красного сонця, ясного місяця і дрібних зірок), до яких

прирівнюється пан господар, його дружина й дітки. В одній з колядок згадуються три душі, яким судилося навіки « у пеклі горіти, у смолах кипіти, бо одна душа «зневажала батька та матір», друга душа «не прийняла бідного в хату», а третя душа «йшла фальшивим свідком свідчати» [2, 318].

Почесне місце серед етнічних архетипів посідає архетип доброго дідуся, він милосердний, щедрий, справедливий. Найдосконалішою вербалізацією вважають Святого Миколая Чудотворця, який дуже шанується українським народом. В українських родинах діти здавна з нетерпінням чекали його зимового свята, бо вірили, що він неодмінно принесе подарунки тим, хто чемно поводиться. За народними переказами, святий Миколай боронить людей від стихійного лиха, рятує на водах, опікується звіриною, перебуваючи не на небі, а на землі.

Етнічний архетип козака-героя уособлював святий Юрій (Георгій Победоносець), який боровся проти зла. У християнському іконописі святий Юрій зображувався лицарем на білому коні зі списом у руці, який вбиває дракона і врятовує принесену йому в жертву дівчину. Цей сюжет має символічне значення: вважалось, що святий Юрій – це знамення Христа Спасителя, невинна дівчина – образ святої церкви, а дракон – образ сатани, злої сили. Святий Юрій вважався покровителем хліборобства і скотарства [2, 332].

Здійснюючи оцінку перспектив формування морально-естетичної культури, ми повинні розглянути основні характеристики українського менталітету.

На думку М. Слюсаревського український менталітет має такі риси: працьовитість, господарність, глибокий емоційний зв'язок з рідним краєм, миролюбний характер, гостинність, турбота про батьківщину, рішучість, хоробрість у справі захисту Батьківщини, спрямованість на самоудосконалення, демократизм, толерантність, глибинна емоційність, стриманість, поєднання елегантних настроїв з нездоланим оптимізмом; розвинена уява, яка знаходить свій прояв у народній творчості [7, 209-211].

В.С. Кукушин звертає увагу на те, що українцям властивий інтерес до виконуваної справи, напористість, уміння показати себе і свою роботу, сумлінність, акуратність, життєрадісність, діловитість, самостійність. Українці рухливі і життєрадісні, з почуттям гумору, дуже музичні, але в незвичній обстановці можуть здаватися замкнутими. У діловому відношенні українці ґрунтовні, обачливі, напористи, економні. Українці в більшості своїй відрізняються старанністю, добросовісним виконанням своїх обов'язків,

люблять порядок, законність, нетерпимо ставляться до крадіяства й інших форм поведінки недобросовісних людей, сміливо йдуть з ними на конфлікт, проявляючи емоційність[7.201-202].

Коль любить, так без рассудка.

Коль грозить, так не на шутку.

Коль ругнуть так сгоряча.

Коль рубануть, так уж с плеча.

Коли спорить, так уж смело.

Коль карать, так уж за дело.

Коль простить, так всей душой.

Коли пир, так пир горой.

А.К.Толстой

Молоде покоління повинне відібрати усе найцінніше, що збереглося в процесі еволюційного розвитку, з урахуванням традицій, які необхідно використовувати для того, щоб не урвався зв'язок часів. Тому виявлення і оформлення традиції завжди повинні проходити ретельно і строго, з урахуванням актуальності досвіду минулого.

Для досягнення успіхів у педагогічній діяльності необхідно спиратися на виховну систему, створену самим народом, в якій враховуються природні схильності людини, своєрідність національного характеру, що склався під впливом середовища і обставин, цінності, ідеали національної культури.

Народна педагогіка розглядає:

- основні педагогічні поняття народу (догляд за дітьми, виховання, навчання, привчання, самовиховання, перевиховання);
- дитину як об'єкт і суб'єкт виховання (рідна дитина, ровесники, чужі діти, сирота, дитяче середовище);
- функції виховання (формування духовно-моральних якостей, емоційно-вольових рис вдачі, підготовка до трудової діяльності, розвиток мислення, турбота про фізичне здоров'я, прищеплення любові до прекрасного);

- чинники виховання (спілкування в грі, діяльності, в побуті, особистий приклад, традиція, мистецтво, релігія, природа);
- методи виховання (благословення, заповіт, заборона, рада, схвалення, переконання, роз'яснення, привчання, прохання, натяк, домовленість, покарання);
- засоби виховання (легенди, міфи, прислів'я, приказки, віддання, загадки, казки, епос тощо);
- організацію виховання (трудові об'єднання дітей, молоді, дорослих, загальнонародні і молодіжні свята).

Одним з найнадійніших засобів вивчення спадщини народної педагогіки є аналіз сутності традицій, які збереглися і передавалися з покоління в покоління через живий досвід, усне спілкування і практику сімейного життя.

Традиція є постійним елементом людської культури і характерним для всієї суспільної практики способом передачі досвіду поколінь.

Традиція виконує низку незамінних культурних функцій, а саме:

- встановлює спадкоємність культури, цементує її елементи в міцний каркас. Від покоління до покоління передаються знання, досвід, символи, звичаї;
- є каналом передачі інформації (особливо потужним засобом фіксування, збереження та обробки інформації. Виступає ця функція традицій в усній культурі);
- є формою або механізмом соціалізації, навчання та виховання підростаючого покоління (ритуал передається з покоління в покоління шляхом заучування його частин, блоків, фрагментів);
- селективну (у традицію закладається все найцінніше, що має колектив – пізнавальні, соціальні, технологічні, медичні знання. У безписемному, архаїчному суспільстві традиція відтворювалась через ритуали та обряди [6, 286].

Виховна роль народних календарних традицій знаходиться в стереотипних вимогах до поведінки особи в суспільстві. Використання їх припускає застосування в педагогічній діяльності цілого ряду вимог, а саме:

- поєднання традицій народного календаря з досягненнями наукової педагогіки;
- розкриття глибинних процесів національного, морального і естетичного в традиціях народного календаря;

- відповідність віковим і ментально-психологічним особливостям аудиторії;
- врахування еволюційних процесів у народних календарних традиціях;
- формування емоційно-цілісного ставлення до традицій народного календаря;
- формування умінь, навичок, освоєння знань, що відповідають вимогам народних календарних традицій;
- знайомство з традиціями народного календаря в контексті усєї національної культури;
- виявлення загальнолюдських цінностей народних календарних традицій.

В народних календарних традиціях закладені великі можливості, здатні формувати морально-естетичну культуру молоді.

Вони виховують:

- любов до батьків та родичів, цінності сім'ї;
- вірність у коханні, дружбі, побратимство;
- готовність захищати слабших, піклуватися про молодих, турбуватись про дітей;
- шляхетне ставлення до бабусі, жінки, дівчини;
- непохитну вірність ідеям, принципам народної духовності та моралі;
- дбайливе ставлення до рідної природи, землі;
- естетику поведінки – акуратність в одязі, уміння триматися невимушено, природно виявляти свої емоції;
- морально-естетичне ставлення до навколишнього світу і людей.

Календарні традиції - це не відокремлене явище в житті народу, це – втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між людьми. Ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру народу, що в свою чергу впливає на процес розвитку народної творчості.

Фундаментальні теоретичні дослідження в галузі морально-естетичного виховання доводять, що кардинальні громадські зміни можуть мати своїм результатом тривалий позитивно-творчий і достовірно гуманний ефект тільки у тому випадку, якщо вони спираються на стійку систему культурно-історичних цінностей і традицій народу, зважають на специфіку національного характеру і менталітету. Досвід тих країн, в яких модернізація спирається на ідеї "вестернізації", переконливо доводить, що копіювання

чужих моделей виховання приводить до негативних наслідків в економічній, соціально-культурній і освітній сферах.

Саме тому одна з головних цілей сучасної вищої освіти полягає в тому, щоб засобами морально-естетичного виховання, соціалізації й інкультурації (залучення індивіда до культури), відновити соціальне нормонаслідування і порушену культурно-історичну і національну самоідентифікацію, тим самим мобілізувавши здібності студентів до позитивної, культурної творчості, що поєднує інновації і традиції.

Література

1. Кукушин В.С., Столяренко Л.Д. Этнопедагогика и этнопсихология.- Ростов на Дону : Феникс, 2002. –448с.
2. Культурологія: навч. посібник/ В.І.Абрамов, Б.Г.Мачульський, Т.С. Пітякова та ін. – К.:КНЕУ, 2007 – 376 с.
3. Ларцев В.С. До питання про основні поняття явища соціокультурної спадковості людства// Мультиверсум. Філософський альманах. Зб.наук праць. Вип.12. – К.: Український центр духовної культури, 2000. – С.213-225.
4. Павловський М. Національна ідея в Україні себе вичерпала чи її зрадили?//Вече.- 1998.-№11.-с.25-32.
5. Палаткина Г.В. Мультикультурное образование: современный поход к воспитанию на народных традициях// Педагогіка, 2002 - №5.- С.41-47.
6. Українське народознавство: навч.посіб./ За ред. С.П.Павлюка,Передмова М.Г.Хулинського. -3-те вид., випр.- К.:Знання, 2006, -568с.
7. Юдина Н.П. Традиция: социокультурные и педагогические аспекты// Педагогіка, 2002. -№8.- С. 35-38.

Стаття посвящена вопросам использования традиций народной культуры в нравственно-эстетическом воспитании молодежи. Обозначена необходимость изучения и понимания величия народно-традиционной культуры, ее неиссякаемого гуманизма, самобытной красоты для совершенствования мыслей, поступков и обеспечения душевного спокойствия. Обозначена необходимость познания и понимания величия народно-традиционной культуры, ее неиссякаемого гуманизма, самобытной красоты, для совершенствования мыслей, поступков и обеспечения душевного равновесия.

Ключевые слова: *традиции, культура, народная педагогика, архетип, воспитание.*

The article is devoted to the use of traditional folk culture in the moral and aesthetic education of young people. The author emphasizes the necessity of learning and understanding of the greatness of the people's traditional culture, its inexhaustible humanism, original beauty for improvement thoughts, actions and peace of mind ensuring.

Keywords: *traditions, culture, folk pedagogics, archetype, education.*

Сергєєва Н.В. – викладач російської мови підготовчого відділення міжнародного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук професор Г.П. Шевченко

УДК 378.036/.037-024.548

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР ДУХОВНО-ЕСТЕТИЧНОЇ І ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПІДГРУНТЯ ІННОВАЦІЙНИХ УМОВ УТВОРЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА УНІВЕРСИТЕТУ

Д.П. Сідельніков, В.М. Пристинський

Обґрунтовується необхідність пошуку інноваційних підходів до розробки дієвих організаційно-педагогічних умов утворення здоров'язбережувального освітнього середовища університету. Аргументується доцільність його структурування у формі Центру духовно-естетичного і фізичного виховання студентів як чинника оптимізації фахової компетентності майбутнього спеціаліста.

Ключові слова: *студенти, духовно-естетичне виховання, фізичне виховання, поліфункціональний центр, здоров'язбережувальне середовище, університет.*

Упровадження в практику діяльності університетів креативних умов організації навчально-виховного процесу студентів повинні визначати якісні перетворення в системі національної освіти України. Утворення в університеті дієвого здоров'язбережувального освітнього простору